

RN-56633
M330
J. G. Jones
1847?

AMDDIFFYNIAD Y SAINT

VERSUS

CYHUDDIADAU THOMAS JONES, MERTHYR,
AC EREILL.

ANWYL DDARLLENYDD,—Ysgrifenydd yr amddiffyniad canlynol ar y dysgwyliaid iddo gael ymddangos yn y *Bedyddiwr*. Aethom ag ef i'w swyddfa ef yn Nghaerdyf yn bwrpasol, cynnygiasom ef i'r Golygydd hwnw a fu ddigon rhydd i gyhoeddi y cam-gyhuddiadau erchyll hyny, a phob peth dirmygus arall arnom fel enwad, sef yr hwn a ymfrostia fod ei *Fedyddiwr* ef yn gyhoeddiad rhydd i bawb amddiffyn eu cymmeriadau. Erfyniasom yn daer a gostyngedig am gael chrio ein hunain o'r baw ysgeler a ddwbiodd arnom yn ddiachos; ond, fel arferol, yr atebiad a gawsom ganddo oedd *gomeddiad digywilydd!* Do, druan, brawychodd, glasodd, cochodd, duodd, gwelwodd, brochodd, ac ymgynddeiriogodd, heb un achos ond cynhyrfaadau maleisus cydwybod euog, nes y siglai ei liniau a'i holl gorff yn waeth nâ'r eiddo Belsassar gynt. Ac yn ngwyneb pob taerineb, rheswm, a chyfiawnder—nid oedd fater beth, gwaeth-waeth yr ysgyrnygai ei ddannedd, y malai ewin, ac yr haerau ychwaneg o gyhuddiadau disail ac enwau drwg arnom, i.e. yn ein gwynebau! Cyhuddai y Saint o fod wedi dweyd na chafodd yr William Hughes hwnw a dorodd ei glun gynnorthwy gan blwyf Merthyr, a thrwy hyny ddarfod iddynt sfforfetio eu geirwiredd; ac o ganlyniad, na chaent amddiffyn eu hunain yn y *Bedyddiwr*. Dywedasom y gellid profi y dynion duwiolaf a fu yn y byd erioed yn gelwyddog yn ol y resymeg yna, sef credu camgyhuddiad gelyn professedig, a gwrthod gwranddo ar yr ochr arall. Heriasom ef i brofi y cyhuddiad gwarthus hwnw arnom fel enwad, neu hyd y nod i brofi fod cymmaint ag un o'r Saint erioed wedi dweyd y fath beth â hyny. O, yr oedd fod rhyw Edward Lewis, o'r Coed-duon, wedi ysgrifenu hyny i'r *Bedyddiwr* yn ddigon o brawf iddo ef, ebe efe. Dywedasom nad oedd y gwr hwnw wedi profi ei eirwiredd yn ddigonol i ni ei gredu. Ac os gall y gwr hwnw brofi fod rhai o'r Saint wedi dweyd na chafodd W. Hughes gynnorthwy gan blwyf Merthyr, cyhoedded eu henwau i'r byd, a thystion o hyny; yna galwn y cyfryw i gyfrif, canys yr ydym ni wedi holi llawer, a methu cael un a ddywedodd hyny. A phe dywedasai rhyw un, dau, neu dri hyny yn eu hanwybodaeth, a fuasai hyny yn profi yn agos i fil o bobl yn gelwyddog? A ydym ni, wrth brofi eich gohebwyr erlidgar chwi yn gelwyddog mor eglur, yn profi drwy hyny fod holl Fedyddwyr Cymru yn gelwyddog? Ydym, yn ol eich rhesymeg chwi eich hunan!

Dywedasom fod tystiolaeth Wm. Hughes am y peth hwnw wedi ei hysgrifenu, a'i geirwiredd wedi ei ardystio gan lawer o lygad-dystion, ei bod wedi ei hanfon iddo ef, ei fod wedi cyfaddef iddo ei derhyn, ac wedi gwrthod ei chyhoeddi yn y *Bedyddiwr* hyd heddyw!—fod y dystiolaeth hono wedi ei chyhoeddi i'r byd ar y pryd hyny, yn yr non yr addefa Wm. Hughes ei hun ddarfod iddo gael cynnorthwy gan

blwyf Merthyr, yr hyn a brofa yn amlwg nad y Saint a ddywedodd erioed na chafodd gymhorth gan y plwyf.

Mae brad a dichell y ddyfais wyr gam hōno i'w weled yn amlwg. Dyben gelynyon y gwirionedd yn llunio y cyhuddiad hwnw ydyw, ceisio profi y Saint yn gelwyddog mewn un peth, fel na choelir fod Wm. Hughes wedi tōri ei glun na chael iechyd! A rhyfedd fel y llwyddant yn eu dyfais enllibus. Sylwer ar eu prawf a'u *sophistry* gystrawïog! Rhyw Edward Lewis yn dweyd fod [rhyw un, dau, ynte tri, tybied, ni welodd yn dda i ddweyd, ond] y Seintiau yn y Coed-duon yn dweyd na chafodd Wm. Hughes gymhorth gan blwyf Merthyr, a'r "Quick yn Dwr" celwyddog hwnw yn gwneyd i'r *relieving officer* ddweyd ei fod wedi cael. A dyma brawf, medd golygydd y *Bedyddiwr*, na thorodd y dyn ei glun, ac na chafodd iechyd!! Pa brawf yw hyn? Beth a wyddai y *relieving officer* hwnw a dorodd y dyn ei goes? Pa un ai efe, ynte y "Quick yn Dwr," a ysgrifennodd hyn? Mae'r ddau yr un lleferydd, chwaeth, a dyben. Cywilyddied y dichellwyr ynfyd wrth y fath dwyll-resymeg faleisus! Ond dyma yr oreu a allant ddyfeisio yn erbyn y Saint; a gwell ganddynt hyn, nag addef y gwir a chydabod gallu Duw yn y peth hwnw. Pe dywedasai un o'r Saint na chafodd ddim gan y plwyf, pa fodd yn enw rheswm y dichon hyny brofi enwad cyfan o bobl yn gelwyddog? A phaham y gwrthodai y golygydd rhagfarnllyd hwn iddynt le i amddiffyn eu cam? Atebwn, mai oherwydd y rhagwclai ei hun yn ei liw priodol drwy hyny, sef yn erlidiwr creulon, ac yn athrodwr parhaus. Meddyliai gadw ei ddarllenwyr dan ei bawenau, a chadw y Saint yn y baw a ddwbiodd efe arnynt! Beth ychwaneg a allai wneyd? Beth ychwaneg a allasem ninnau wneyd? Cynnygiasom iddo ddigonedd o brofion o'n dieuogrwydd, ac yn ngwyneb y cyfan pranciai oddiam-gylch fel dyn gwyllt, gan waeddi, "Pw! pw! pw!—twyll, twyll i gyd." Ni fynai glywed dim genym, nac edrych ar ein hysgrif. "*Ni wnaf fi ddim â chwi*," ebe efe; ac ymaith ag ef i'w dwll mewn tymherau drwg, gan *slamo* y drws ar ei ol! Ië, Gynry, dyma ymddygiad golygydd y *Bedyddiwr* crefyddol hwn, er ei holl ymfrost o "ryddid." Rhyddid un-ochrog iawn yw hyn—ie, rhyddid iddo ef gamgyhuddo a fyno, a rhyddid i ninnau oddef y cyfan yn ddiamddiffyn o'i ran ef. Diolchwn am ryddid y wasg a'r gwirionedd i'n hamddiffyn, a gwnawn yr iawn ddefnydd o honynt hefyd, er ei waethaf ef a'i blaid enllibus. Drwg genym fod i ni ddim a wnelom ag yntau; ei fai ef ydyw hyn. Ond cymmaint â hyn wrtho—fod yn rhy ddiweddar iddo waeddi, "Ni wnaf fi ddim â chwi," yn awr, wedi bod yn ein difenwi a chyhoeddi pob math o gableddau arnom am flynyddau. Mor gynted ag y dechreuwn ni ymolchi, tafl y cawg i lawr, a chan genfigenu gwaedda, "Ni wnaf fi ddim â chwi!" ac mor gynted ag y cynllunia rhai o'i gynffonwyr ryw ystori ddigon drwg a chelwyddog i foddio ei chwaeth ef, allan â hi yn y *Bedyddiwr* fel seren wibiog, ac efallai enw rhyw barchedig yn gynffon iddi, fel ei chreder yn hawddach gan y werin; ac yn y fan y dechreuwn amddiffyn, dianc fel y cadno i'w dwll, ben ol yn mlaenaf, a than ysgyrnygu ei ddannedd oddiyno, gwaedda, "Ni wnaf fi ddim â chwi!" Beth yw hyn ond dweyd y deil efe ein pen dan ei gesail tra gallo, ac y gwahodda bob Parch. Mr. Davies o Ddowlais, Parch.

Mr. Tobit ger y Bont, Parch. T. ab Ieuan, Parch. D. Williams o Abercanaid, Thomas Jones o Merthyr, Quick yn Dwr anwireddus, Meiriadog afresymol, pob *mad-dog* a *chowards* cyfarthlyd ereill drwy'r dywysogaeth, i'n taro yn ein talcen, ac yr helpa yntau gyda ei saethau brwyn bob cyfleu a gaffo. Mae yn ffaidd genym fod rhaid i ni ddifwyno ein dwylaw i drin y fath gadno drewedig, ac ni buasem ychwaith oni bai fod yn ddyledus i'w ddarllenwyr gael ei weled gerfydd ei gynffon o flaen eu gwynebaw, fel y gwelont fath un ydyw, a deall pa fodd i'w goelio ef a'i *Fedyddiwr* enllibus o hyn allan. Darllener a ganlyn i ddechreu, a cheir ychwaneg o sawyr ei ymgnofa etto, fel y gallo pawb ffurfio ei farn ei hun am liw a llun ei galon ef.

WILLIAM PHILLIPS,
WILLIAM HENSHAW,
THOMAS PUGH.

[*Copi o'r ysgrif at Olygydd y BEDYDDIWR.*]

MR. GOLYGYDD,—Dyledus i chwi, i'r cyhoedd, i'n cymmeriadau ein hunain, ac yn enwedig i'r grefydd yr ymddibynwn arni am fywyd tragwyddol, yw amddiffyn ein hunain yn ngwyneb y cam-gyhuddiadau gwarthbus a ddygir yn ein herbyn gan ddyn o'r enw Thomas Jones, Merthyr, ac a welir yn rhifyn Hydref o'r *Bedyddiwr*.

1. Cyhudda ni o arferyd enwau rhyw "Ahiram a Joseph Smith wrth fendithio," yr hyn sydd hollol ddisail, mewn gwirionedd.

2. "Y cânt feddiannu eu lleoedd yn Nauvoo," &c. Nid yw hyn felly ychwaith; ond yr hyn a gredwn mewn perthynas i'r "ymfudiad i'r America," yw yr hyn a geir yn yr ysgrythyrau santaid; a gwyr y gwr uchod na addawyd dim meddiant i ni, nac iddo yntau, yn Nauvoo, nac yn un *man nodedig* arall ar y cyfandir.

3. "Hvsbysem (ebe efe) ein bod yn gweled Iesu Grist mewn *whiskers cochion*," &c. Mae y cyhuddiad hwn heb liw na llun iddo, mewn gwirionedd, cyn belled ag y mae a wnelo y Saint ag ef. Pa beth a allai efe fod wedi ei haeru yn debyg i hynny, nis gwyddom ni, ac nid ydym yn atebol drosto.

4. Mewn perthynas i'r ddyfais echryslon ein cyhudda o honi, sef, ein bod wedi ffugio cael dadguddiad, yn cyhuddo y llywydd cyntaf o fod yn ddrwg gyda gwraig gwr arall, fel y caffai dyn arall ei swydd ef, &c. Ei wesusau ei hun sydd yn ei fwrw yn euog, fel y canlyn—"Barnasom y gwnai yr olaf yn well," ebe efe. Ac ar yr anadliad nesaf, dywed—"Fod yr olaf yn cael ei ystyried yn brif-lywydd" eisoes! Afreidiol manylu, oherwydd y mae'r celwydd hwn yn ddigon amlwg. Ond, mewn sobriwydd y dywedwn, fod y cyhuddiad hwn, ie, bob gair o hono, wedi cael ei brofi yn hollol anwireddus mewn arholiad manwl a fu yma ar y peth o flaen cannoedd, pa rai a dystiant hyny hefyd. Profwyd na chafodd y fath ddyfais ryfygus ac annuwiol fodoliaeth, ond yn unig yn ei galon genfigenus ef ei hun. Haera fod *ereill* wedi cyduno ag ef yn hyny. Erioed o'r blaen ni ddywedodd fod ond *un*; ac er cael pob annogaeth genym i brofi hyny yn yr arholiad manwl a fu arno ef, methodd brofi fod cymmaint ag un o honom yn gwybod dim am y fath gabledd ysgeler. A rhyfedd, os gwir y cyhuddiad, na ddarfû i'r Thomas Jones hwn ynganu gair am y fath beth am lawer o fisoedd wedi yr amser y dywed iddo gymmeryd lle!

Nid oedd eisieu y fath ddyfais, nae un ddyfais arall, i ateb y dyben y sonia am dano, oherwydd nad oedd dyfodiad y llywydd olaf i'r wlad hon yn effeithio dim mewn un dull ar yr hwn oedd yn blaenori yma o'r blaen. Ac—"No object in view, no design." Pe dywedai y gwr uchod y gwir, gwyr yn dda na welodd gyhuddiad yn cael ei dderbyn yn erbyn neb o honom, ond gan lygad-dystion. Am ei waith yn haeru ei fod wedi clywed un o honom yn haeru ddarfod iddo gael dadguddiadau na chaniatâ gweddeidd-dra iddo eu gosod o flaen y cyhoedd, na fydded i chwi, Syr, na neb arall, ei goelïo. A thyiwn, pe yr adwaenech chwi y gwr hwn, fel ei hadwaenir yma yn ei gartref, na chawsai un o'i haeriadau ymddangos yn eich colofnau, h. y., os oes genych ryw barch i'ch eyhoeddiad. Nid ydym yn chwennych duo cymmeriad y gwr hwn mewn un modd, oud carasem yn fawr ei adael yn llaw Duw cyfiawn. Dyoddef fel llofruûd neu leidr a fyddai bod yn ddystaw yn hwy, yn ngwyneb y fath gyhuddiadau. Onid yw efe wedi ein gorfodi i ddod allan fel hyn, i'w ddangos ef yn ei liw priodol, fel y dealloch chwi a'ch darllenwyr gymmeriad yr unig dyst a saif i fyny yn erbyn tystiolaeth cannoedd o Gymry, i'w darostwng hwy, a'r oll sy'n werth byw erddo (pe gwir ei haeriadau), islaw dynoliaeth. Ond mewn gwirionedd, Syr, nid yw ei gyhuddiadau ef i'n herbyn yn ddim amgen nag effeithiau gwenwynig ei galon ddialgar ei hun, a hyny *wedi iddo gael ei esgymuno o'n heglwys ni*, ac wedi ei brofi yn enog o bechodau llawer mwy ysgeler nag y dymunem enwi. Ceisiodd ddod yn ol amryw weithiau; *ie*, hyd y nod wedi i'w ysgrif gyntaf ymddangos yn y *Bedyddiwr*, dywedodd, y byddai yn dda ganddo ddod yn ol i'n heglwys ni. Y mae cannoedd a dystiant iddynt ei glywed yn dweyd, ar ol iddo gael ei dori allan, "nad oes gan neb arall y wir grefydd ond ein heglwys ni." Er hyny, yr oedd ei ymddygiad anfoesol ac anedifeiriol yn parhau yn gyfryw, fel, pan safai i fyny o flaen ein heglwys i geisio ei le yn ein plith, na chodai cymmaint ag un, o yn agos i dri chant o aelodau, ei law o'i blaid! Haerai y pryd hyny nad oedd efe wedi traethu y cyhuddiadau uchod wrth y Bedyddwyr, pan y gwyddem ei fod wedi gwneyd hyny eisoes. Pan welodd na chaffai dderbyniad, ymollyngodd i'r fath nwydau drwg, nes bygwth ar gyhoedd y mynai ddial arnom rywfodd, ac y cyhoeddai bob peth a allai yn ein herbyn yn y *Bedyddiwr*, &c., yr hyn a brofodd i bawb nad oedd efe yn wir edifeiriol am ei bechodau blaenorol; ac o ganlyniad, ni chaniatâi ein rheolau eglwysig iddo ef, na neb arall o'r cyfryw, aelodaeth yn ein plith. Aeth y dyn hwn mor afreolus, nes gorfod i'r swyddwyr ei droi allan o un cwrdd cyn y diwedd. Wedi ei wrthod genym ni, cynnygiodd ei hun i'r Bedyddwyr drachefn; ond clywsom ddarfod iddynt hwythau ei wrthod mewn mwy nag un eglwys, ac y bygythiai eu haelodau ymadael yn hytrach na chyfranogi gyda'r fath ddyn. Ac yn ddiweddfaf oll, cyssegrwyd ef â dwfr santaidd y Pabyddion. Bedyddiodd ei blentyn gyda hwy, a haera yn awr mai ganddynt hwy yn unig y mae y wir grefydd! Paham yr ystyria eich gohebydd groes-haeriadau gelyn proffesedig ac esgymunedig fel hwn yn deilwng o le mewn cyhoeddiad crefyddol, yn hytrach na thystiolaeth wirach cannoedd o gymnydogion, yn hollol groes iddo? Gwyddai efe o'r goreu fod y tyst dialgar hwn yn cael ei ystyried gan ei frodyr ef yn rhy ddrwg i gael dyfod i'w plith hwynt; ac etto yn ddigon cywir i gondemnio enwad o ddynion ereill? A fyddai y fath dyst yn ddigonol yn erbyn ei enwad ef, neu yn erbyn rhyw eglwys

arall, heblaw y Saint, tybied? Na fyddai yn ddiau, ddim mwy nag oedd tystiolaeth Judas Iscariot yn erbyn yr enwad y perthynai yntau iddo. Pa ddyn rhesymol a ddysgwylia glywed llawer o wir gan ddyn esgymunedig, digon drwg i addef ei fod wedi rhyfela yn wirfoddol am dros dair blynedd yn erbyn Duw a chydwybod?

Pe gwir fyddai haeriadau y dyn hwn, na dim o'r cyffelyb, am ein crefydd, ai tybied y glynai dros hanner miliwn o bobl resymol yr oes oleu hon wrthi dan bob gwawd ac erlidigaethau, a'r rhan fwyaf o honynt wedi bod gydag enwadau ereill cyn hyny? Pe twyll a fyddai genym, ai tybied, mewn difrif, yr erlidiai y twyllwyr hyn ni mor arw? Unwaith etto tystiwn, mewn gwirionedd, nad yw y broffes fawr a wna y gwr uchod am ei *gydwylbodolrwydd* i "ddadguddio twyll," &c., namyn rhagrith digywilydd, er cael gan ereill ei gredu, a'i unig ddyben ydyw dial ar y rhai na allant gyd-ddwyn yn hwy â'i ddyrgioni. Cawsom lawer o drafferth er pan y daeth atom, i geisio ganddo rodio yn ffyrdd cyfiawnder; ond o'r diwedd gorfu arnom ei dori maes, a dyma efe wedi dangos pwy ydyw, mai "cyhuddwr y brodyr," wedi troi yn "angel y goleuni." Gwir yw y gair a ddywed—"Dyn drwg o drysor drwg y galon a ddwg allan bethau drwg."

Gan fod eich cyhoeddiad yn ddigon rhydd i'r cyhuddiadau gwarthus hyny, hyderwn yn fawr y bydd yn ddigon rhydd i dderbyn hyn o amddiffyniad hefyd. Gallasem roddi i chwi lawer ychwaneg o enwau dynion cymmeradwy, ond gobeithiwn y boddllona yr hyn a ganlyn yn bresennol, yn ngwyneb UN tyst:—Samuel Morris, John Phillips, David John, William Morgan, Daniel Williams, David Rees, Thomas Rees, Thomas Smith, Morgan, Morgans, Howell Williams, David Jones, Jenkin Hughes, Joseph Davies, Edward Edwards, William Hughes, Hugh Jones, Jenkyn Thomas, John Griffiths, Timothy Wosley.

Yn ychwanegol at yr hyn a ddywedwyd, wele dystiolaeth William Henshaw ei hunan:—"Gan mai myfi yw y llywydd cyntaf hwnw y cyfeiria Thomas Jones ato, dyledus yw hysbysu mai anwireddau hollol yw yr hyn a ddywed. Ni ddarfu Capt. D. Jones erioed geisio fy swydd i. Nid yw ei swydd ef yn effeithio dim ar fy nyledswyddau i; ac yna ni bu neb o'r Saint yn euog o ddyfeisio y cabledd ofnadwy y sonia Thomas Jones am dano, ond efe ei hun. Buasai meddwl am y fath ryfyg yn ein llanw ag arswyd a braw."

Yr eiddoch, &c.,

WILLIAM PHILLIPS,
WILLIAM HENSHAW,
THOMAS PUGH.

Gwel y darlennydd bellach nad yw tystiolaeth y Thomas Jones esgymunedig hwn yn deilwng o'i ymddiried ef, oherwydd ei fod yn dweyd gormod i fod yn wir, ac yn ei groes-ddweyd ei hun. Mewn rhifyn blaenorol o'r *Bedyddiwr*, galwai y dyn hwn y Saint yn dwyllwyr, &c. Haerai mai ffug oedd y doniau ysbrydol a broffesant, a dry enghraifft o lefaru mewn tafodau dweithr, a'r cyfieithiad, &c., "er profi twyll y Seintiau." Ac wedi y cwbl, onid profi ein gwirionedd y mae efe yn anwrthwynebadwy i bob dyn rhesymol? Sicr iawn; canys addefa ein gelyn profsedig hwn ein bod yn llefaru â thafodau, cyfieithu, &c., ac o ganlyniad, ein bod yn efelychu yr eglwys apostolaidd, yn ein profes o leiaf.

Yr oeddynt hwy yn dweyd, "Deisyfwch ddoniau ysbrydol;" dyma a ddefiad ein bod ni yn gwneyd felly etto. "Byddwch awyddus i brophwydo, ac na waherddwch i lefaru â thafodau dyeithr," ebe Paul; addefa Thomas Jones ein bod ni yn gwneyd hyny. Etto—"Yr hwn sydd yn llefaru â thafod dyeithr, gweddied ar iddo allu cyfieithu," oedd y gorchymyn apostolaidd; ac wele ein gelyn penaf yn tystiolaethu fod y Saint yn gwneyd felly. Ai tybied nad yw hwn yn dyst digon diduedd gan hyd y nod Olygydd y Bedyddiwr ei goelio? Yr ydym ni yn pregethu i'r byd, ac yn profesu ein hunain ein bod yn mwynhau y doniau ysbrydol hyny yn ein heglwysi. Mae y byd yn amnau, ein gelynion yn gwadu; ond o'r diwedd, dyma iddynt dystiolaeth ddigon cryf, debygem ni, ein bod yn credu ein bod yn mwynhau y doniau; a phwy a wyr yn well na'r rhai a brofasant y rhoddion nefol wrth y cannoedd? Pe bai Thomas Jones mor gyfrwys â gwadu nad oeddym yn honi mwynhau y doniau yn yr eglwys, yna, cyn belled ag y credasid ei air, llwyddasai yn ei amcan annuwiol. Ond y mae yn rhy ddiweddar i hyny yn awr, canys y mae wedi addef ein bod yn eu harferyd. Mae'n wir fod Thomas Jones yn haeru mai ffug yw y doniau, ond y mae mor wir â hyny hefyd na chynnyg efe un math o brawf o hyny; na wna, mewn undull, ond ei air ef yn unig: a pheth yw ei haeriad ef yn ngwyneb cannoedd a wyddant yn well? A ddichon rhywun rhesymol gredu y gwnai cannoedd o rai a fiant yn bregethwyr doniol, yn ddiaconiaid ffyddlon, ac yn aelodau parchus gyda'r gwahanol enwadau ereill, barbau i ffugio doniau ysbrydol am flynyddau, mewn undeb a chariad, heb gael un budd, na thâl, na lles trwy hyny? O na, y mae y fath beth yn anmhosibl; a'r neb a haera hyn, a haera ar yr un anadliad, mai ffug oedd yr arferiad o'r un doniau yn yr un fath achosion gan saint y dyddiau gynt. Deistiaeth professedig yw y naill wadiad yn ogystal â'r llall.

CIP-OLWG AR Y DAVID WILLIAMS O ABERCANAIID HWNW, SYDD A'I
FYS MOR DDWFN YN Y FRYWES HALLT HON.

Dyma y dyn hwnw a gyhoeddodd ffwrwyth ei ymenydd cymmysglyd, a'i enllib câs, yn erbyn y Saint, mewn traethodyn bychan yn ddiweddar; a dyma y dyn a bwyswyd mor deg yn ei glorian ei hun, ac a gafwyd yn brin o reswm, ysgrythyr, a gwirionedd; ac y profwyd ef yn ddeist athrodus trwy ei lyfryn. Ac yn nesaf peth, yn lle canlyn yn y blaen mewn brwydr deg drwy yr argraffwasg ar ol dechreu, dialai yn mhob modd a allai o'r tu ol i'r berth. Nid ydym yn sicrhau mai efe a berswadiodd un o'i aelodau i droi yr holl Saint o'u gwaith a'u tai, ar yr addefiad mai o herwydd eu crefydd yn unig y gwneid hyny. Ond hyn a ddywedwn, Os nad efe oedd yr achos cynhyrfiol o'r erlidigaath gywilyddus, a'r creulondeb digyffelyb hwnw, nad y David Williams hwn a rwystrodd un o'i braidd i wneyd hyny. Onid yw efe yn profesu bod yn fugail ar braidd yr Iesu addfwyn? Ond cynddaredd blaidd yw hyn yn hytrach. Dywed y Bibl i ni mai "wrth eu ffwrwythau yr adnabyddwch hwynt." Hefyd, yr hwn a ddywedo Duw yn rhwydd wrth y neb a wnelo y fath beth, sydd yn gyfranog o'i weithredoedd drwg ef. Dywedir hefyd, "Na ddialwch;" ond y mae dial yn felys gan hwn. Yn nesaf peth, clywir ef yn y tafarndai ar nos Sadyrnau yn cymhenu y Saint, yn mhlith meddwon, tyngwyr, a rhegwyr. Cofus

genym y ddiareb, mai “adar o’r un lliw a ehedant i’r un lle.” Clywsom fod rhyw bregethwr erlidgar wedi methu cadw ei draed dano, ac yn mha le y cafodd ei hun, neu y cafwyd ef gan ereill, debygech chwi, wrth ddychwelyd o bregethu ar nos Sul, ond mewn pwl hwyad! Nid ydym ni yn dweyd pwy oedd y truan anffodus hwnw. Ond gwyddom mai David Williams, o Abercanaid, yw y gohebydd a ffurfiodd, a ofynodd, a ysgrifennodd, ac a anfonodd atebion y Thomas Jones hwnw i’r *Bedyddiwr*, ac a ddymunai i’w ddarllenwyr goelio ei dystiolaeth unigol ef, yn erbyn yr holl Saint a’u crefydd. Ond clywch beth yw barn David Williams ei hun am eirwiredd a chymmeriad y Thomas Jones hwnw. Y mae tystion ddarfod iddynt ei glywed yn dweyd mai dyn drwg a chelwyddog oedd y tyst hwnw, nad oedd ei air yn werth dim yn ei olwg ef, a bod ei holl aelodau ef wedi gwrthod derbyn Thomas Jones yn aelod o’u heglwys hwynt; ac etto, dysgwylia i’r wlad gredu ei dystiolaeth yn erbyn y Saint. Ddarllenwyr y *Bedyddiwr*, beth meddwch chwi am hwn? Bydded rhyngoch chwi ag ef. Yn nesaf, dangoswn y benbleth gelwyddog a wanodd y ddau *bartner* hyn, a’r modd y crogant eu gilydd yn yr un rhaff. Yn ei ragymadrodd i’w holwyddoreg, yn rhifyn Hydref o’r *Bedyddiwr*, dywed David Williams wrth y golygydd—“Ni therfynwyd yr ymddyddan [efo T. Jones] ar hynny [sef yr hyn a ddaeth allan yn y rhifyn blaenorol], eithr aethom rhag eiu blaen.” Ai “rhag eu blaen” gyda’r hanes a geir yn rhifyn Hydref? Beth arall a ddichon gyfeirio ato? Ac os felly, paham y gofyna yr un D. Williams i T. Jones, yn yr ymddyddan hwnw—“A ydych yn aros yn yr un penderfyniad yn bresennol [sylwer, â pha bryd?] ag yr oeddych pan y buom yn ymddyddan ar y mater hwn o’r blaen?” Beth! Oni ddywedodd y fynydd o’r blaen, na therfynwyd yr ymddyddan y pryd hynny? Oni ddywed fod ganddo bedwar o dystion crefyddol, fod yr holl ymddyddan, sef yr hyn oedd yn y rhifyn blaenorol, a’r un dan sylw, wedi cymmeryd lle ar yr un “prydawn gwaith,” yn yr un Capel y Bedyddwyr? Ie, dyna ddywed David Williams. Ond sylwer fel yr haera y Thomas Jones hwn yn hollol groes iddo! Dywed mai rhyw amser arall y bu yr ymddyddan olaf hwn, a’i fod yntau yn parhau yn yr un penderfyniad gwrol, sef i gablu plant Duw, ag yr oedd y tro blaenorol. Pa un o’r ddau a goelir? Anmhosibl coelio y ddau. Ond ni choelia neb rhesymol yr un o honynt, debygw’n i. Goreu iddo ef po leiaf a fo ganddo o dystion fel hyn, onide? dangys tystion i’w erbyn ei hun yw y rhai hyn. Pwy fyddai mor ffol â dysgwyl clywed gwirionedd gan y fath gyfeillion hynaws â’r rhai hyn? Gwr cloff yw’r celwydd. Unwaith etto, am y David Williams hwn, dywed nad oedd yn meddwl y Saint yn werth sylw pellach, oddieithr i’r “Meiriadog” hwnw ofyn i Thomas Jones, trwy gyfrwng y *Bedyddiwr*, a oedd efe wedi addef wrth Robert Evans mai celwyddau a ysgrifennodd efe ar y Saint, a bod yn edifar ganddo. Ac yna, pwy a welwn yn neidio i’r bwlch, gan na allai gael gan Thomas Jones wadu hynny yn awr, ond y David Williams hwn, fel teigr yn yspio ei fantais i graffangu ei ysglyfaeth; a’r modd y gwna i atebion blaenorol Thomas Jones i wneyd y tro yn awr, ac i brofi Robert Evans yn gelwyddog, ac i gadw yr argraffiadau cyntaf ar feddwl y wlad, ydyw, cyfnewid ei gwestiwn cyntaf, fel pe buasai yn ei ofyn wedi i gwestiwn Meiriadog

ddod i maes, ac fel y buasai yr ateb hwnw yn ateb i Meiriadog hefyd. Dyma ei gwesthio hi yn drwsogl, onide? Profasom eisoes fel yr ymgrogodd yn ei rwyd ei hun, trwy addef yn ei ragymadrodd, fod yr atebion diweddfaf wedi eu rhoddi cyn i T. Jones wadu. Ond y mae yn amlwg mai *private* at ei *partner* anwyl, sef y golygydd, oedd y rhagymadrodd, ac iddo yntau, naill ai yn ei frys, neu ryw ffurflen anffortunus arall, ei ollwng allan.

Gresyn, er lles eu hachos hwynt, na fuasai y ddau fradwr yn deall eu gilydd yn well. Gofaled Goliath y cledrwy'r o Abercanaid anfon ei *secrets* gwenwynig i'w gyfaill ar eu pen eu hun y tro nesaf, rhag ei gywilydd. Ond pa fodd y gallai ei ohebiaeth ef fod yn atebiad Thomas Jones i Meiriadog, oddieithr ef fod yn brophwyd, ac ateb cwestiynau cyn eu gofyn? Ond, er gweled ychwaneg o'r *business* gywilyddus a garia y pregethwr hwn a'i Judas cyflogedig yn mlaen, mor *sly* debygasent hwy â'r cwn lladd-defaid, darllener a ganlyn, a chaiff y *new member* o'r sanhedrim hon, sef Meiriadog, ei dynu drwy'r felin etto ar ei ben ei hun, a gweled ei fod wedi dechreu gwaeth *job* nâ'r frad hōno ynghylch lladrata corff Crist o'r bedd, a'i fod mewn gwaeth cwmni nâ'r celwyddwyr hyny.

ROBERT EVANS YN ERBYN MEIRIADOG.

"Yr ydym ni yn tystio ddarfod i ni glywed Thomas Jones yn dweyd wrth Robert Evans y dywediadau hyny a anfonodd Meiriadog i'r *Bedyddiwr*, a eilywsom Thomas Jones yn dweyd llawer ychwaneg ar y pryd, ac i'r un pwrpas. Gofynnodd Robert Evans i Thomas Jones dair gwaith drosodd, yn ngwydd dros ugain o ddyinion, gan mwyaf o'r byd, y cwestiynau hyny ac ereill, a chafodd yr atebion hyny. Cyfaddefodd Thomas Jones mai anwireddau yw y cyhuddiadau hyny a gyhoeddwyd yn y *Bedyddiwr* yn erbyn y Saint. Cwestiwn gan Robert Evans—'A ydych chiwi, Thomas Jones, yn cyfaddef yn ngwydd y dorf hon fod yn edifar genych achosi i hyny fyned i'r *Bedyddiwr*?' Ateb gan Thomas Jones—'Y mae yn edifar genyf, ac ni feddyliais y caent ymddangos yno.' Cwestiwn gan Robert Evans—'A ydych chiwi yn caniatâu i mi ddefnyddio eich enw er eu galw yn ol?' Ateb gan Thomas Jones—'Ydwyf, a dywedwch fy mod i yn dweyd mai anwireddau ydynt.' Gwelsom Robert Evans yn ysgrifenu rhai o atebion Thomas Jones yn ei ddydd-lyfr yn y fan, yn ein gwydd ni oll; ac felly y gwyddom mai gwir yw yr hyn a ddywedodd Robert Evans wrth Meiriadog am y mater hwn."

HOWEL PHILIPS,
EDWARD OWENS,
BENJAMIN JONES,
THOMAS JOHN,

JOHN ROBERTS,
HOPKIN MATHEWS,
DANIEL WILLIAMS,
JENKYN THOMAS.